

Tržaške vesti.

—**Tržaški tovariši**, soudeleženi pri I. in II. članku v zenačenju plač trž. učiteljske s plačami njihovih kolegov, se zahvaljujejo člankarici I. S. na izraznem priznanju in se hkrati usojajo odgovarjati na njeno direktno vprašanje sledeče: 1. Po vsem pravilno smo zavrnili tov. G., da njeno očitjanje, češ, mi učitelji poučujemo manj, ne držimo, ker vrednosti pouka, sploh vsakega duševnega dela ne kaže meriti z v to uporabljanim časom. Pri takem delu pride v poštev v prvi vrsti individualnost posamezne učne osebe, in le s tega stališča se da govoriti o „več“ ali „manj.“ — 2. Zato smo tudi posvetili onim „trem uram“ in račun je bil pravilen. To priznam tudi tov. I. S. Če dosežejo tovarišice zenačenje plač in uvedbo posebnih učiteljskih ročnih del, potem bo posamezna učiteljica poučevala manj ur na teden nego učitelj istega razreda iste stopnje. Ta račun je tudi pravilen. Bomo, tov. I. S., potem mi učitelji upravičeni trditi, da naše tovarišice za enako plačo poučujejo manj? Premislite to, in potem nam boste tudi v tej točki dali prav, t. j. da našega dela ne gre meriti z vatlo ali urami. — 3. Zdi se nam pa čudno, da tudi tov. I. S. polaga toliko važnost na ure ženskih ročnih del in se ji zde nekak glavni argument v dosego enakih plač. Saj za odpravo ravno teh ur se bore. Nelogično se nam zdi tedaj, naslanjati se pri borbi za zenačenje plač na neko dejstvo, proti kateremu se tudi borijo ob istem času c. tovarišice. To se pravi izpodbijati si tla. Ali ne?

Istrske vesti.

—**Malo štatistike.** Na naši narodni posesti so bile v zadnji čas (v kompromisni eri) otvorene sledeče italijanske deželne šole: v Sovinjaku, Draguču, Roču (2. razred), Zminju (2. razred), Pičnu, Sv. Nedelji pri Labinju, Materadi, Karsetah, Škofiji in Savudriji. Prehajamo preko tega molče dalje, ker že dejstvo samo dovolj glasno govori. Sedaj pa nekoliko štatistike! V zminjski občini je 95% Hrvatov in 5% fabriciranih Italijanov. Hrvatje imajo 4 učiteljske sile, Italijani 2. Eni in drugi imajo svojo posojilnico. Samo Italijani imajo otroško zavetišče. Narod vobče govori hrvaški. Nekateri naši inteligentni ljudje govore v družini italijanski, dasi je bila njihova vzgoja povsem hrvaška in dasi njihov položaj zahteva, da se vedno poslužujejo narodnega jezika. Na vseh hrvaških šolah okrajev Pazin, Pulj, Poreč, Koper, Lošinj je italijanski jezik obligaten predmet; na italijanskih ljudskih šolah je obligaten samo italijanski jezik. Škodo nosijo Hrvatje, ker je ljudska šola materinega jezika, ne pa nekoristnega eksperimentiranja. Pri sistemiranju kake hrvaške ali slovenske šole je za Italijane glavna točka učni jezik. Če ne morejo v tem doseči svojega smotra, potem prihajajo dolgotrajni utoki. Vsakako bi oni najraje, da bi se jim povsod dogodilo kakor nekje v puljskem okraju, kjer so se ljudje izjavili za italijansko šolo, dasi so vsi — Hrvatje! To se je dogodilo leta 1910. Italijanom ni treba takovih komisij za njihove šole. Za jezik in 4 kilometre oni ne vprašujejo. Je slučajev, kjer je na enega italijanskega učitelja prišlo le 20 učencev, dočim jih ima oddaljeno le eno uro hrvaški kolega 127!! A da bo še krivičneje, je imel ta poslednji učitelj ob slabših okoliščinah in da si je bil starejši — manjšo plačo. Pri krajsani smo torej v vsakem pogledu. Za vzgojo učiteljev in v korist šole in učiteljev je določeno, da se vrše redne okrajne in deželne konference. Italijanom gre tudi to po volji. Hrvatje in Slovenci pa niso imeli, odkar obstoji ta zakon, nikdar niti ene deželne učiteljske konference! Za nadzorovanje ljudskih šol imajo Hrvatje dva nadzornika v vsakem okraju. Eden je Slovan, drugi — Italijan. Italijani imajo samo italijanskega nadzornika. Deželni šolski svet za Istru, ustvarjen za Hrvate, Slovence in Italijane, ima več članov — nemško narodnosti, nego-li Slovanov. K tem dejstvom pač ni treba pisati nikakega komentarja.

—**Hrvaška šola v Šijani pri Pulju.** Ta šola družbe sv. Cirila in Metoda je imela v minoletem šolskem letu 437 otrok, 225 dečkov in 212 deklet. Te številke govore dovolj glasno, kako — Italijanska je Puljščina.

—**Nova politična ekspozitura v Istri.** Kakor govore, bo v najkrajšem času ustanovljena politična ekspozitura v Kopru.

—**Pohvala hrvaškega gimnazija v Pazinu.** Na Vrazovi slavnosti v Pazinu je profesor Plešič pohvalil hrvaški pazinski gimnazij. Bekel je, da je to eden najboljših gimnazijev na Jugoslovanskem. — To trditve je utemeljeval z dobro vzgojo in napredkom mladine dveh bratskih narodov: Hrvatov in Slovencev. Naj bi bilo tako tudi nadalje!

Splošni vestnik.

Henrik Schreiner, ravnatelj učiteljskega v Mariboru in predsednik Slovenske šolske

Matice, odlični slovenski pedagog, je obhajal dne 1. tm. šestdesetletnico svojega rojstva. Še mnogo let!

Nedolžna poročila, ki nam jih je državno pravdnštvo zadajilo zaplenilo, se nam v resnici smilijo, da so postale žrtve krute roke — v naše največje presenečenje. Ničesar tako groznega nismo poročali, saj so bila to vendar dejanja in njih posledice, ki jim patronira naša slavna c. kr. vlada in baron Schwarz sam. Že oseba in korporacija nam jamči, da nismo poročali morda o kakih — hudodelstvih! — Toda naj si zapomni ta naša slavna c. kr. dež. vlada in baron Schwarz: Če hočeta pobeliti črne madeže svojih dejanjskih konfiskacijam našega glasila — sta posegla po našem sredstvu! Naš glas je dovolj močan in čul se bo preko naše slavne c. kr. dež. vlade!

Uspehi vladno-klerikalne gonje nad učiteljstvom na Kranjskem se že javno pokazujejo. No, do lepih razmer v šolstvu je in bo še privedla naša slavna in „pravična“ c. kr. dež. vlada in klerikalno-nasilna večina v dež. šol. svetu našo deželo. Za sprejem v učiteljske v Ljubljani se jih je priglasilo letos borih 28 (leta 1903 jih je bilo 93!) beri, reci in piši: osemindvajset. Tu je plod vaših dejanj za blagor šolstva! Kmalu ne bo nikogar več, ki bi se hotel posvetiti učiteljskemu stanu pri nas. Bomo pazili, koliko absolventov ostane pri učiteljstvu in koliko jih odide v druge krovine. Se radi boste prejeli one učitelje, ki jih sedaj pošiljate v penzijo, nazaj in veseli boste, če bodo sploh hoteli priti v vašo službo. Le nekaj časa še tako naprej, pa boste morali laike nastavljeni za učitelje in dr. Šušteršič bo zadovoljen, ker ti bodo gotovo Slomškarji; Gostinčar bo pa v državnem zboru obstruiral za slovensko univerzo, v katero bodo pohajale dotične bodoče generacije, ki jih bodo vzgojili ti učitelji-laiki! Oj, zlati vek zdaj muzam kranjskim pride! — Vprašanje je pa še, kakšen material je teh 26, ker se v današnjih dneh malokdo izpozabi, da bi prostovoljno silil pod bit. „Pa saj za učitelja je vsakdo dober“, tako menijo novodobni moderni pedagogi v dež. šol. svetu. Pri izkušnjah pa tudi ne morejo biti preveč izbirčni. Če nikdar, sedaj imamo upanje v bodočnost slovenskega naroda. Gostinčarju lavorov venec za univerzo, dr. Šušteršiču pa za ljudsko šolstvo!

K prepiru „starih“ in „mladih“ si dovoljujemo izreči tudi mi svoje mnenje. Munimo, da govorimo z mislijo vsega naprednega učiteljstva, ki deluje za D. C. M., če izjavimo, da se nam zdj neumestno stavljati v osredje premira „starih“ in „mladih“ D. C. M. Nismo konservativci, vendar naj si prizadeti faktorji poiščejo dzugo središče, okrog katerega bodo plesali in se bili. D. C. M. ni sredstvo za razne kompromise in tudi ni prostor za dograjanje boja med „stari“ in „mladi“, najmanj pa, da bi se družbino ime zanašalo v javnost potem teh bojev. Odborniška mesta v Družbi niso častna mesta, zato jih naj zasedajo le oni, ki so voljni delati. Neizprosni moramo biti v tem oziru, ker v odboru Družbe potrebujemo koncentracije dela, ne pa razdvajanj. Dovolj nasilnega nasprotnika smo dobili sedaj proti C. M. D. v lastnem narodu — zato zahtevamo mir! Učiteljstvo pa pozivljemo, da se ne da razburjati po teh prepirih, da vneta in temveč dela in stori v podružnicah za Družbo, da ne bodo ti prepiri na korist našim klerikalcem. Govorili bomo pa odločneje, ko pride čas, zato, tovarišice in tovariši, delajte, da nam ne bodo predbacivali, da nismo opravičeni govoriti!

Legati Ciril-Metodovi družbi. Sedaj je definitivno rešeno, koliko dobi Družba čistega iz Kotnikovega in Polakovega legata. Iz Kotnikove zapuščine dobi čistega 427.000 kron, iz Polakove pa 150.000 K. Obe vsoti nad pol milijona kron ima družba že v rokah in bo uporabljala od njih le obresti.

Imenovanje. Dr. Ivan Prijatelj, asistent na dvorni knjižnici na Dunaju, je imenovan za pristava pri istem uradu.

„Svobodna šola“ in upravno sodišče. Upravno sodišče je razglasilo razsodbo v zadevi pritožbe društva „Svobodna šola“ proti razsodbi naučnega ministrstva z dne 24. junija t. l., ki je potrdilo sklep dež. šol. sveta, da mora društvo pri izogibu splošne prepovedi pouka na svojih šolah doprinesiti dokaz, da je pristojna cerkvena oblast, oziroma verska družba potrdila naznanjene ji učitelje za verski pouk, oziroma da je društvo tozadevno storilo potrebne korake. Upravno sodišče je pritožbo društva zavrnilo. Razsodba upravnega sodišča je v marsikaterem oziru zanimiva. Tako n. pr. pravi upravno sodišče, da je nazor naučnega ministrstva, češ, da se ne sme na šolah društva nastaviti kot veroučiteljski samo tisti, ki ga verska oblast pozna za to sposobnim, napačen. Dalje je izreklo naučno ministrstvo, da mora ustanovitelj zasebne šole še pred otvoritvijo šole doprinesiti dokaz, da se je glede verouka sporazumel s cerkveno višjo oblastjo. Tuaj ta nazor je spoznalo upravno sodišče za napačen. Pač pa je zavrnilo upravno sodišče pritožbo društva iz sledečih razlogov: Glasom zakona iz leta 1868. ima cerkev, oziroma verska družba na vseh, torej tudi zasebnih šolah, pravico do verouka. Zato vzdrževatelj šole ni opravičen čisto enostavno ignorirati to

pravico cerkve za poučevanje verouka, ampak se mora prej prepričati, ali je cerkev pri volji te pravice se tudi posluževati ali ne. Šele če tega noče, sme pustiti vzdrževatelj šole poučevati verouk od posvetnih učiteljev. Vzdrževatelj šole mora torej svoj namen verski oblasti naznaniti in šele, če ta ne pošlje nikakega veroučitelja, ga lahko nastavi on sam. Društvo „Svobodna šola“ pa te dolžnosti ni izpolnilo, in šolske oblasti so bile upravičene, zahtevati tozadevno poročilo. Društvo „Svobodna šola“ se baje tudi tej razsodbi ne namerava ukloniti, pač pa namerava javiti oblastim, da ne ustanovi zasebnih šol, ampak zavod, v katerem bi se poučevali vsi predmeti izven verouka.

Zopet nemške marke. Mesto Bremen je dalo 2000 mark za Roseggerjev fond. Naravnost nečuvno je, da vlada dopušča, da Nemčija oficialno podpira germanizatorično delo šulferajna. Kaj bi se zgodilo, če bi n. pr. Moskva dala družbi sv. Cirila in Metoda 2000 rubljev. Takoj jo razpuste.

Dunaj hoče germanizirati. Dunajski župan Neumayer je obljubil nemškemu šulferajnu, da ustanovi v tistih okrajih, kjer je največ Čehov, nemške otroške vrte. S tem hoče ponemčiti češko dečo na Dunaju.

Šolsko zdravstvo.

Zoper tuberkulozo. Znani medicinski prof. Doyen v Parizu, ki je šele pred dvema mesecema poročal, da je odkril neko sredstvo za zdravljenje raka, je sedaj zopet iznenadil svet, da ve za sredstvo, ki sigurno zdravi tuberkulozo, in sicer ono prve vrste v vseh slučajih, ono drugo pa večidel vedno. Ako je to res, koliko bi bilo s tem pomagano trpečemu človeštvu!

Serum proti kačjemu strupu? V pariški akademiji znanosti je predaval učenjak Arthus o svojem serumu zoper kačji strup. Baje je ozdravil z njim že veliko slučajev.

Vnetje slepega črevesa — kužna bolezen. V angleškem listu „The Lancet“ je dr. Donald Hood napisal trditve, da je vnetje slepega črevesa infekcijska bolezen. Izjavlja, da je pripravljen objaviti ves svoj v 12 letih nabrani material o krog 300 opazovanih slučajih boleznih, ki naj dokažejo nalezljivost, oziroma prenosnost te bolezni.

Uspešno zdravljenje tuberkuloze. Teh dni je zdravnik dr. Doyen v Parizu imel zanimivo predavanje o zdravljenju tuberkuloze (jetike). Njemu se je posrečilo, da s svojo metodo ozdravlja vse bolnike, ki se je v njih bolezen šele pojavila. Od 54 bolnikov, pri katerih se je bolezen nakajala v drugem štadiju, jih je ozdravil 38; a od 24 bolnikov, pri katerih je bila bolezen že na tretji stopnji, jih je ozdravil 7. Njegova metoda je v nastopnem: Najprej ubrizga bolniku bolniku pod kožo solne raztopine, ki vsebuje arzenik, dva dni potem ubrizga bolniku polovico kubičnega centimetra po njem iznajdenega preparata, po treh dneh se ubrizgavanje ponovi in takrat se primeša 20 miligramov tuberkulina. Ta mešanica se ubrizgava dvakrat na teden do popolnega ozdravljenja.

Iz slovanskih pokrajin.

Škofovsko posestvo v Djakovem. Tega posestva je 36.753 oralov: visokega gozda 20.536 oralov, nizkega 4715; gozdnih pašnikov 928, livad 9759, vinogradov 55, za sadje 12. Gozdarstvo je razdeljeno v dva glavna distrikta: djakovski in semeljski. Vlastelinstvo ima 18 uradnikov, 200 uslužbencev razne vrste ter 40 gozdarjev. Volov redijo okolo 270, konj 400, 4500 ovac, 1400 prašičev, goveje živine 400. Dohodki so ogromni, vrh tega dobiva škof pa še obresti iz neke glavnice, ki znaša 3.000.000 K.

Društvo „Ljudevit Gaj“ na Sušaku pri Reki, ki ima namen, da ustanovi hrvaške šole, v prvi vrsti na Reki, je od hrv. vlade potrjeno.

Zagreško narodno gledališče je imelo minulo sezono 612.735 K 22 h dohodkov; vseh stroškov pa do konca pret. mes. s počitniškimi gazami vred 601.000 K, tako da ostane čistega 11.000 K.

Sokolstvo v Ameriki. V Trentonu (New Jersey) je nedavno zboroval tamkajšnji slovanski Sokol. Na zborovanje so došli zastopniki ostalih slovanskih sokolskih društev, zastopniki češke „Narodne Jednote Sokolske“, zastopniki hrvaških in poljskih Sokolov. Na zborovanju je prišlo do burne manifestacije za zvezo vseh ameriških Sokolov. Ob velikem navdušenju se je sklenilo, da se snidejo meseca avgusta v Clevelandu zastopniki slovanskih sokolskih društev, da osnujejo „Ameriško sokolsko Zvezo“. Ideja sokolska si bo polagoma osvojila vse slovanstvo v Ameriki in tujim zaprekan.

Cirilica in latinica. Belgrajsko „Novo Vreme“, govorec o jugoslovanski enciklopediji, piše: Treba je naglašati, kako potrebno in skrajni čas je že, da posvečajo vsi naši izobraženi in pismeni ljudje v vseh pokrajinah enako paznost latinici kakor cirilici in da se nauče čitati in pisati s cirilskimi in latinskimi pismenkami. Jugoslovanska enciklopedija napravi v tem oziru prvi korak, zato

smo dolžni samo hvalo onim, ki so dali v tem pogledu iniciativo.

Nesrečni Srbi. Komaj se je nekoliko polegla gonja proti Srbom v Avstro-Ogrski monarhiji, že so se začeli še hujši časi za srbski narod pod turškim gospodstvom. Po poročilih iz Carigrada je došla turški vladi ovadba, da snujejo Srbi v Makedoniji zaroto proti obstoječemu režimu. Vlada seveda verjame tem denunciacijam in je dala zapreti srbskega metropolita Vikentija. Policija je ustavila nadaljne izhajanje srbskega lista „Vardar“ v Skoplju. Lastnika in urednika tega lista Davida Dimitrijevića so zaprli in ga postavili pred vojno sodišče, ki je baje z njim napravilo kratek proces in ga obsodilo na smrt. Čitali smo ta list in se prepričali, da ne more nihče pisati tako lojalno proti Turčiji, kakor je pisal „Vardar“. Zato tudi ne moremo verjeti, da bi bila resnična vest, da je vojno sodišče urednika tega lista obsodilo na smrt. Kakor vedo povedati nadaljna poročila, je dala turška vlada zapreti vse srbske šole v vilajetu Kosovo. Čudna naredba to za vlado, ki zatrjuje, da je svobodomiselnost in pravična napram vsem narodom, ki prebivajo v državi. Morda pa so abecedarji v teh šolah revolucionarji, ki so nevarni obstoju države?

Razgled po šolskem svetu.

Dr. Jaclmerski, docent na peterburškem vseučilišču, ki je izdal lani veliko delo o poljski umetnosti v ruskem jeziku, pripravljaja sedaj enako delo o slovenski književnosti in kulturi sploh.

Profesor Schiaparelli. Dne 4. t. m. je umrl v Milanu glasoviti astronom senator prof. Ivan Schiaparelli v starosti 75 let.

Koliko je šolske mladine v Zagrebu? V zimskem tečaju 1909/10 je bilo na zagrebškem vseučilišču 1260 dijakov. Na srednjih šolah je bilo koncem šolskega leta 2397 fantov in 534 deklet, skupaj torej 2931 dijakov. Na višjih dekliskih šolah je bilo 879 učenk. Na nižjih mestnih ljudskih šolah je bilo vsega skupaj 4645 otrok. Razentega so še ženske strokovne šole, stavbna in obrtna šola in več privatnih, tako da je v Zagrebu vsega skupaj do 10 tisoč šolske mladine.

Prvi slovenski doktor tehniških ved. Na dunajski tehniki je bil 16. t. m. promoviran doktorjem tehniških ved evropskoznani šahist Milan Vidmar, sin ljubljanskega občinskega svetnika.

Eksportna akademija na Dunaju. Sluštateljstvo eksportne akademije je neoglasno sklenilo, da hoče dalovati krepko in neomajno na to, da se eksp. akademija, najvišji trgovski učni zavod v Avstriji, tudi oficialno pripozna kakor trgovska visoka šola. Na eksp. akademiji so dani že vsi predpogoji za visoko šolo. Predizobrazba sluštateljev je ista kakor za druge visoke šole, predavanja temeljujejo na znanstveni podlagi in so popolnoma visokošolskega značaja. Na izkušnjah se stavljajo najstrožje zahteve. Profesorji so v istem plačilnem činovnem razredu in imajo iste plače kakor na drugih avstrijskih visokih šolah. Moderni čas s svojo svetovno trgovino in postrežno konkurenco zahteva tudi v trgovskem stanu akademično izobraženih moči; zato so ustanovili na Francoskem, v Belgiji, Italiji, Nemčiji itd. trgovske visoke šole, in oblasti se niso nikjer protivile pripoznati tem komercialnim zavodom značaja visoke šole, četudi se, kar se tiče kvalifikacije sluštateljev in organizacije učnega načrta, se nikakor ne morejo merit za eksportno akademijo. Nejasno stališče, ki ga zavzema eksp. akademija med avstrijskimi šolami, zamore sluštateljem, ki so pričeli svoje študije večinoma, ne da bi se zavedali svojega položaja, mnogo škodovati, ker se jih splošno uvršča med absolvente drugih nižjih trgovskih šol. Teh nezdravih razmer pa sigurno ne morejo odobravati oblasti, ki gotovo poznava visoki pomen trgovskega stanu za vse narodno gospodarstvo in katerih naloga mora vendar biti, da pridobivajo za trgovino zares zmognih in delavnih moči. Sluštatelj eksportne akademije vseh avstrijskih narodnosti, ki študirajo složno na skupnem zavodu, upajo, da se njihovi zahtevi ugodni temprej, ker s tem niso zvezani nikaki finančni izdatki. Sluštatelj računajo s sigurnostjo na podporo od strani trgovskih krogov, ki pač tudi opravičeno zahtevajo akademično izobraženega naraščaja.

Poljske dijakinje na avstrijskih univerzah. Iz Levova poročajo, da se je vršil tamkajšnji shod poljskih vseučiliških dijakinj. Na shodu se je sprejela resolucija, v kateri se zahteva, da se dovoli vstop na avstrijske univerze absolventinjam poljskih srednjih in trgovskih šol na Rusko-Poljskem. V debati so tudi govorili vseučiliški profesorji Marz, dr. Twardowsky in dr. Chlamtacz, ki so se tudi zavzeli za zahteve dijakinj.

Raznoterosti.

Nov smodnik je izumil angleški kemik Hale, kakor poročajo iz Londona. Smodnik, če ga užge, ne kaže nobenega plamena. Vest o tej iznajdbi se je hitro razšila med vojaškimi krogi in zbudila veliko zanimanje. Dne 26. maja je dospela v London komisija angleških, francoskih, nemških in avstrijskih strokovnjakov, ki so iznajdbo preizkusili. Pr